

Milletlerarası Hukuk Muvacehesinde Ermenistan'ın veya Ermenilerin Muhayyel Toprak Talepleri

Kazım Berzeg*

Despotik rejimler sınırsız, kuralsız tahakkümlerini meşrulaştırmak, halkın biatını temin etmek için 'iç düşmanlar' ve 'dış düşmanlar' yaratır; ülkeyi, devleti düşmanlardan koruma bahanesiyle zorbalıklarını sürdürürler. Meşruiyetleri halkın rızasına dayanan demokratik rejimlerin iç veya dış düşmana ihtiyaçları yoktur. Demokratik rejimler mahiyetleri icabı içte ve dışta barışı ister, arar ve hedeflerler. Günümüzün şartları da ülkelerin, halkların ekonomik kalkınmasını, yaşam kalitelerinin yükselmesini, huzurunu; bütün dünya ve insanlıkla barış içinde, dostça karşılıklı menfaate dayanan ilişkilerin kurulmasına bağlamaktadır. Tabiatıyla barış içinde, dostça ilişkilerin öncelikle yakın komşular arasında varolması aklın gereğidir.

Ermenistan Devleti, nispeten küçük sınır komşularımızdan. Denizle irtibatı yok. Çağdaş medeniyetin mihrakı olan Batı'ya giden en kısa yolu Türkiye'den geçiyor. Erme-

nistan için Türkiye büyük ve zengin bir pazar. Bin yıllık beşeri ilişkilerden kaynaklanan yakınlıklarımız var. Ermenistan'ın Türkiye ile barış içinde, dostça, yakın, samimi ilişkiler içinde olmasında sayılamayacak kadar çok menfaatleri var. Halk ve insan olarak Ermeni'lerin geçmişten tanıdığımız geleneksel yetenekleri Ermenistan için ilave menfaat kaynağı olabilir. Türkiye ile dostluk, yakın ve samimi ilişki Ermenistan'ın ekonomik kalkınmasına, yaşam kalitesini yükseltmesine, bunların getireceği huzura en büyük katkıyı sağlar.

Türkiye'nin de bütün dünyanın, insanlığın, öncelikle sınır komşularının dostluğuna ihtiyacı var. Ulaşım veya enerjide Azerbaycan'a, oradan Türki diller konuşan Müslüman, Orta Asya âlemine giden en kısa yollar Ermenistan'dan geçiyor. Ermenistan'la kurulacak dostça, yakın, samimi ilişkiler, Doğu Anadolu'nun, sınıra yakın Kars, Ardahan, Iğdır, Ağrı, Erzurum illerinin ekonomik ve sosyal kalkınmasına yardım eder. Ermenistan'ın ekonomik kalkınması, sınır illerimizin pazarını geliştirir. İşgücü dolaşımının da serbestleşmesi halinde Ermeni yeteneğinden Türkiye de istifade eder.

Kısaca, barış içinde, dostça, yakın, samimi ilişkilerden iki tarafın da büyük 'karşılıklı menfaatleri' vardır. Bu ilişkilerin kurulup sürdürülebilmesi için iki tarafın da ilişkilerden hakkını alabilmesi ve 'haddini de bilmesi' gerekir.

Barış içinde, dostça, yakın, samimi ilişki kurabilmemizi engelleyen bilinen sebepler var. Ermeni'lerin ideolojik bir saplantı halinde sürdürdükleri 'Ermeni Soykırımı'nı bütün dünyada siyaseten ve hukuken tescil ettirme çabaları malum bir sebep. Türkiye halkına da son yüzelli yılın olaylarını vesile ederek telkin edilen 'Ermeni ihaneti' düşüncesi mukabil ikinci sebep.

Bu yazıda, Türkiye ile Ermenistan'ın barış içinde, dostça, yakın, samimi ilişkiler

(*) Avukat.

içinde olmasının soykırım iddiasından daha değerli bir amaç olduğu idrakine varmaları temennisiyle, soykırım iddiasını, objektif, tarafsız bir bakışla yeniden denetimden geçirmelerini Ermeni'lere bırakıyorum.

Türkiye tarafının saplantı veya endişelerini, kısaca, hukuki veçheleriyle ele alacağım.

Türkiye Cumhuriyeti Osmanlı Devleti değil. Ancak, Osmanlı Ülkesi ve halkının önemli bir kısmını, tabiatıyla, hatırasını, tarihi tecrübesini ve bu tecrübenin yorumlanmasını da miras olarak aldı. Devralınan hatıranın en çarpıcı yanı, koca bir imparatorluğun kısa sürede parçalanıp yok olmasıdır. Osmanlı tarihinden gelen mirasın bir bölümü de, rahmetli Prof. Dr. Sencer Divitçioğlu'nun müşahedesiyle 'kapıkulu' ve 'reaya'dan oluşan iki sınıflı toplum yapısıdır. Bu yapı Cumhuriyetle 'bürokratik oligarşi' ve onun tahakkümü altındaki halk olarak varlığını sürdürdü. Cumhuriyetin tek parti rejimi de, 1960 tan sonra o rejimi ihya içgüdüleriyle ortaya çıkan 'askeri darbe rejimleri' de despotik rejimlerdi. Diğerleri gibi Cumhuriyet despotizmlerinin de, meşruiyetlerini tahkim için 'iç ve dış düşmanlar'a ihtiyacı vardı. Tevhidi tedrisat eğitimi 'Türkün Türk'ten başka dostu yoktur' sloganını benimseyen nesiller yetiştirdi. Ermenilerin durumu hem iç, hem de dış düşman ihtiyacını karşılamaya uygundu.

Ermeniler, 19. yüzyılın ikinci yarısında, kapsamlı ve dünyada etkili ön hazırlıklarla Osmanlı Devleti'ne isyan ettiler. İsyانlarını 2. Meşrutiyet rejimine karşı ve I. Dünya Harbinde de sürdürdüler.

Milletlerarası hukuk esasları muvacehesinde, tekemmül etmiş bir milletlerarası anlaşma mahiyeti kazanmamış bir 'tespit' veya teşebbüs mahiyetinde olan 'Sevr'de de, Ermenilere Doğu Anadolu'da pay ayrıldı.

Cumhuriyet döneminin 'resmi ideoloji'sine tarihten destek sağlamak için üretilen 'resmi tarih'te Sevr, tekemmül etmiş bir

anlaşma gibi anlatılır. Sevr'i kabul ettiği için Osmanlı ve Padişah lanetlenir. Anlaşmayı hazırlayan devletler de Türk'ün ezeli ve düşmanlıkları devam eden ebedi dış düşmanlarıdır. Dış düşmanlar Sevr'in amacını yaşatmaktadırlar ve fırsat bulduklarında bu anlaşmayı uygulayarak Türkiye'yi yok edeceklerdir.

Sovyetler Birliği'nin dağılıp, Ermenistan'ın bağımsızlığa kavuştuğu 1990'dan bu yana, ben Ermenistan'ın resmen Türkiye'den toprak talep ettiğini duymadım.

Ermenistan Devleti'nin toprak talebi konusundaki suskunluğuna rağmen, bu yeni devletin cumhurbaşkanıyla, dışişleri bakanıyla görüşmeye, mülakata giden tanınmış bazı gazeteci ve TV programcılarına, tevhidi tedrisat ve resmi tarih teziyle beyinlerinin yıkanmış olduğun izhar edercesine, 'Türkiye'den toprak talepleriniz var mı? Sevr'in uygulanmasını istiyor musunuz?' sorularını ısrarla, bu yönde cevap alamamalarına rağmen, tekrarlayarak soruyorlardı.'

Bu suretle Ermenistan'ın toprak talebi konusunu, Ermenistan yetkilileri değil, bizim gazeteci ve TV programcılarını gündeme getirdiler. 'İç ve dış düşman'a karşı tetikte bekleyen halkımız da böylece etkilendi, endişelendi.

'Sevr Paranoyası' yalnızca Ermenistan'ın toprak talebi konusunda değil, Batı ile, 'bürokratik oligarşi' despotizmine son verip, demokratikleşme yönünde hareket başlatacak her konuda, toplumu ters yönde etkileme amacıyla, 'resmi ideoloji' taraftarlarınca tahrik edilen bir sendrom.

Sevr paranoyasını tedavi için evvela Sevr'in ne olduğunu açıklamak gerekli.

Sevr, tamamlanmış bir milletlerarası anlaşma değil, rücu edilmiş bir 'tespittir.

Milletlerarası Hukuk'a aşına olanların ittifakla kabul ettikleri üzere, milletlerarası anlaşmalar, ilgili devletlerin iç hukukları uyarınca tasdik edilmek suretiyle hukuki değer

kazanırlar. Bu tasdiki genellikle parlamento- lar gerçekleştirir.

Anlaşma metinleri milletlerarası toplantılarda (konferanslar) belirlenen, ilgili devletlerin toplantıya katılan delegelerince imzalanır. Bu suretle oluşan metne hukukta anlaşma değil 'tesbit' denir. Tesbit metinleri tasdik edilmeden anlaşma haline gelmez.

Sevr metni de 'tesbit' halinde kalmış, gerek, anayasasına göre yetkili Osmanlı Parla- mentosunca, gerekse konferansa katılan İngiltere, Fransa, ABD, Sırbistan, Japonya İtalya tarafından tasdik işlemi tamamlanmamış, yalnızca Yunanistan tasdik işlemini tamamlamıştır. Ermenistan Sevr'de taraf da değildir.

Böylece Sevr, 'tasdik yapılmamak suretiyle rücu edilmiş bir tespit'ten başka bir şey değildir.

Kaldı ki, 8.8.1909 tarihli değişiklikle 'sulhe, terk ve ilhakı araziye' müteallik anlaşmaların tasdiki yetkisini, Anayasanın 7. maddesi uyarınca kazanmış olan Osmanlı Parla- mentosu, Sevr'den önce, 23 Nisan 1920 de Ankara'da toplanmış ve yapılacak anlaşmayı tanımayacağını bütün ilgililere tebliğ etmiştir. Sevr'den yaklaşık bir yıl sonra toplanan Londra Konferansı'na Ankara Hükümeti de katılmış, bu katılımı Ankara resmen tanımış, bu suretle Sevr tesbiti ilk olarak tadil edilmiş, 1923'deki Lozan Anlaşması ile tamamen ortadan kalkmıştır.

Hukuken Sevr adında tekemmül ettirilmiş bir milletlerarası anlaşma yoktur.

Türkiye-Ermenistan hududu ise:

a) Bağımsız Ermenistan ile Gümrü (1920)

b) Ermenistan'ın Sovyetler Birliğine bağlanmasından sonra Moskova (1921)

c) Sovyetler Birliği'ne bağlı federe devlet olan Ermenistan'la Kars (1921) anlaşmalarıyla, bugünkü haliyle tespit edilmiş ve bu anlaşmalar uygulanmıştır.

Sovyetler Birliği'nin Ermenistan Federe Devletini de temsilen taraf olduğu Birleşmiş Milletler Şartının 2. maddesi ile AGİK (AGİT) Nihai Senedi ve Paris Şartı'nın 'sınırların dokunulmazlığı ilkesi' bütün tarafları ve Ermenistan'ı bağlamaktadır.

Bu sebeplerle Ermenistan'ın Türkiye'den toprak talebi hukuken caiz ve mümkün değildir.

Üzerinde duracağımız ikinci konu, Ermenistan'ın değil, Ermenilerin toprak talebidir.

Türkiye topraklarından herhangi bir şekilde ayrılmış veya 1915'te sürülmüş Ermenilerin mirasçıları, dedelerinin eski topraklarını isteyebilirler mi?

Bu konuda ilk akla gelecek olan, 1950 tarihli Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ve 1952 tarihli, mülkiyet hakkını düzenleyen I. No.'lu Ek Protokol'dür. Her iki sözleşmeyi de Türkiye 1954'te, 6366 sayılı kanunla onaylamıştır. Onaylamış olmasına rağmen, Türkiye uzun süre Sözleşmeyle kurulan Avrupa İnsan Hakları Komisyonuna başvuru yetkisini ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin yargı yetkisini kabul prosedürünü yerine getirmemiştir.

Türkiye, 1987'de Avrupa İnsan Hakları Komisyonu'na bireysel başvuru hakkını tanıırken, tanımının, tanıma tarihinden sonraki ihlaller için geçerli olduğunu da beyan etmiştir. Komisyon sonradan kaldırıldığından, bu beyanın günümüzde tek merci olan Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi bakımından da geçerli olduğu söylenebilir. Buna ek olarak, Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesinin kabul tarihi olan 1950'den, mülkiyet hakkını düzenleyen I. No.'lu Ek Protokol'ün kabul tarihi olan 1952'den önceki döneme yürütülemeyeceği, hatta bu iki metnin Türkiye tarafından onaylanma tarihi olan 1954'ten öncesi için hüküm ifade etmeyeceği hukuken itibar edilecek görüşlerdir.

İhlalin devam etmekte olması iddiasına karşı, Türkiye tarafından söylenebilecek çok daha fazla şeyler vardır. Mesela Kırım Tatarlardan; Kuzey Kafkasya, Çerkezlerden işgal yoluyla alınmış olup, işgal durumu devam etmektedir. Türkiye'ye Balkanlardan gelen göçmenler için de aynı şeyler söylenebilir. Kırım, Kafkasya ve Balkanlardan Türkiye'ye gelenlerin sayısı Türkiye'den giden Ermenilerin kat be kat fazlası, işgal edilen toprakları da Anadolu'nun tamamından fazladır. Böyle gerçekler muvacehesinde, Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin ihlalin devam ettiği farazisiyle ihlal kararı vereceğini düşünmek hayalcilik olur.

Kaldı ki, herhangi bir dava veya iddianın Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine götürülebilmesi için öncelikli şart, ilgili devletin yargı yolunun tüketilmesidir.

Ecdadının Türkiye'deki mallarını talep eden Ermeni, evvela, Türkiye'deki yerel mahkemede dava açacak, davası reddedilirse Temyiz'e gidecek, Adli veya İdari yargıda sonuç alamazsa, insan hakları ihlallerini incelemede de yetkili kılınan Anayasa Mahkemesine gidecek, sonuç alamazsa Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine gidebilecektir.

Mütegayyip eşhastan kalan veya 'emlak metruke' sayılan malların önemli bölümü halen Hazine uhdesindedir. Türk yargısı bu mallar için nasıl karar verir bilemeyiz.

İsviçre'den 1926 da aldığımız eski Medeni Kanunun 639. yeni Medeni Kanunun 713. maddeleri, maliki ve tapu kütüğünden anlaşılmayan, gaipliğine hükmedilmiş veya ölmüş kimselerin tanınmazlarını yirmi yıl süreyle tasarruf edenlere zamanaşımı ile iktisap hakkı vermektedir. Bu yolla iktisap edenlere karşı Ermeni mirasçılarının açacakları davalarda oluşacak içtihadı kestirmek de mümkün değil.

Uzun yıllar Türk yargısında ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesindeki avukatlık tecrübeye dayanan hukuki kanaatime göre,

ecdadı Türkiye'den herhangi bir sebeple ayrılmış Ermenilerin mirasçılarının Türk yargısı kararıyla ecdat topraklarına sahip olabilmeleri küçük bir ihtimalle mümkün olabilir. Bir milletlerarası yargı kararıyla sonuca ulaşabileceklerini ihtimal vermiyorum. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin asıl görevi, sözleşme ihlalinin tespitidir. AİHM hakkı temin veya zararı tazmin mahkemesi değildir. Ancak, sözleşmenin 41. maddesine göre, gerekli görürse, tazmin değil, adil tatmin kararı verebilir. Çoğunlukla bu da sembolik mahiyette olmaktadır.

Hukuken, Ermenilerin şahsi toprak talebinden de endişeye yer yoktur.

Kaldı ki,

Toprağa karşı bedel veya tazminat ürülecek rakamlara ulaşmaz. Mesela, Doğu ve Güneydoğu Anadolu'nun kısır toprağında, bir çift öküzün bir yılda işleyebileceği 50 dönümlük aile mülkünün bugünkü rayici en çok 50.000 TL'dir. Türkiye'den şu veya bu şekilde ayrılan aile sayısının 100.000 saydığımızda, bunların tüm toprak bedeli 5 milyar lira tutar. Yüzbin aile 600 bin nüfustur.

Türkiye 5 milyar liralık hak karşılığının tartışmasını yapmayacak kadar büyük ve güçlü bir ülkedir. Ermenistan veya Ermenilerle dostluktan zarar görmez.

Ermenistan'la iyi komşuluk şartlarının oluşmasına kapı aralayabilecek, sembolik mahiyette, Türkiye'nin taraf olduğu iki eski örneği burada hatırlatacağım:

TBMM'nin 17 Mart 1969'da kabul ettiği 1135 Sayılı Kanun Yugoslavya'dan Türkiye'ye göçen ve Türk vatandaşı olanlara Yugoslavya tarafından, 29 Nisan 1976 tarih, 1987 sayılı Kanun da Romanya'dan Türkiye'ye göçüp Türk vatandaşı olanlara Romanya tarafından 1950'lerde, hak sahiplerine dağıtılmak üzere Türkiye'ye ödenmiş bulunan eski ülkelerindeki mülklerinin bedelinin dağıtılmasını düzenlemiştir. Türkiye'ye göçen-

lere mülk bedeli ödeyen iki ülkede de, ideolojik olarak mülkiyete karşı olan komünist rejimler hakimdir.

Acaba biz de, Yugoslavya ve Romanya'nın yaptığı gibi, çok geç de olsa, Türkiye'den Ermenistan'a ne sebeple olursa olsun göçenlerin mirasçılarına, kalan mülklerinin bedelini Ermenistan Devleti vasıtasıyla ödemeyi önersek nasıl olur? Bunu hakkaniyet gerekçesiyle yapamaz mıyız?

Ermenilerin Osmanlı döneminde toprak mülkiyeti konusunda inceleme yapacak olanlara, kıyasen nazara alınmak üzere avukat olarak bildiğim Samsun yöresi Rumlarına ait bir gerçeği hatırlatayım:

Samsun ve ilçelerinde, Rum köyü olarak bilinen ve birkaç nesil boyunca Rumların ikamet edip çalıştıkları bazı köylerin tapudaki ilk tesis ve tedavül kayıtlarını takip ettiğim davalar vesilesiyle inceledim. Bu köyler, tapuya göre, gerçekte Haznedarzadeler gibi bazı eski Müslüman ailelerin çiftlikleri. Daha iyi çiftçilik yaptıkları düşüncesiyle, çiftlik sahipleri buralara Rum'ları yerleştirmiş, zamanla çiftlikler Rum köyü olarak kayıtlara geçmiştir.

Anadolu'nun muhtelif yerlerinde, Ermeni köyü olarak bilinenlerin bazılarında da, benzer şekilde, kayıtlı mülkiyet Müslüman'lara ait olabilir. İncelemek isteyenlerin dikkatine sunarım.

Türkiye'nin, Anadolu'nun en eski haklarından birisi Ermeniler, Anadolu'da görünmemeleri üzüntü verici. Bıraktıklarını gördüğümüzde üzüntümüz artıyor.

Son olarak, oniki yıldan daha uzun zaman önce açıkladığım iki teklifimi tekrar edeceğim:

ASAM-Ermeni Araştırmaları Enstitüsü'nün, 21 Nisan 2002 tarihindeki 'Ermeni Araştırmaları I. Türkiye Kongresi'ne tebliğ sunmak üzere davet edilmişim. Tebliğim Enstitü'nün kongredeki tebliğleri ihtiva eden, 2003'te yayınlanan kitabının 2. cildinde yer aldı.

Tebliğde hukuki görüşümü izahtan sonra üç temenni veya öneri sunmuştum:

I- 19. yüzyıl, Avrupa'da da, azınlıkların veya tabi hakların bağımsızlık için isyan ettikleri dönemdir. Mesela, Macarlar da Avusturya İmparatorluğuna isyan etmişler, isyan ciddi bir harp halini almış, Avusturya ordusunca bastırılmış, çatışmalarda binlerce Macar ölmüştür. Ermeniler de zamanın modasına uyarak, Macarların Avusturya'ya yaptığı gibi, Osmanlı'ya isyan etti. Osmanlı Devleti, aynı Avusturya İmparatorluğu gibi, askeri gücüyle isyanları bastırdı. İsyancıları bastırmak, devlet olmanın gereğidir.

Büyüküğün de gereği olarak, zamanın modasına uyan Ermenilerin 'İhanet Ettiğini' söylemeliyim. Osmanlı'da olan Avusturya-Macaristan İmparatorluğunda olandan çok farklı değildir. Eğitim sistemimizin kafamıza yerleştirdiği, dünyayı 'biz ve düşmanlar' olarak görmekten vazgeçelim. Sevr paranoyasını yaşatmayalım.

2- Avrupa Birliği üyesi olursak, Fransa gibi ülkelerde bizi siyasetten taciz eden Ermeni iddialarını tasvip ve tasdik gibi politikalar son bulur. Zira biz de AB organlarında, nüfusumuzla orantılı etkinliğimizle Fransa'nın menfaatini ilgilendiren konulara karşı çıkma imkanına kavuşur, bu imkanımızla Fransa'yı (veya başka ülkeyi) etkileyebiliriz.

3- Rusya Federasyonu, 1992'de, Yeltsin döneminde, ecdadı herhangi bir sebeple Rusya'dan ayrılanların torunlarına Rusya vatandaşlığına geçme ve ecdadının bıraktığı yerlerde yerleşme hakkı tanımıştı.

Biz de, her ne sebeple olursa olsun, ecdadı Türkiye'den ayrılmış Ermenilerin torunlarına, geçmişini ispat ve Türkiye'de bir süre ikamet şartıyla Türkiye vatandaşlığı verelim.

Burada ilave ediyorum. Zikrettiğim şartlara uygun Ermenilere vatandaşlık hakkı verdiğimizizi Amerika'da, Fransa'da, Ermenilerin etkin olduğu başka Avrupa ülkelerinde, basınla TV'lerle ilan edelim. Ayrıca, ecdat

mülklerini, Türk Mahkemelerinde, Avrupa'na aktarılmış olan Türk hukuk ve Anayasamızın 90. maddesinin muvacehesinde ve kapsamındaki milletlerarası hukuk ilkeleri uyarınca talep edebileceklerini, taleplerinin reddi halinde Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine gidebileceklerini de ilana ekleyelim.

Ayrıca, Ermeni sürgünü ve telafatına samimi olarak üzüldüğümüzü ifade edelim.

Soykırım iddialarının Ermenistan'a ve Ermenilere faydası olmayacağını, aksine zarar vermekte olduğunu da anlatmaya çalışalım.

Bu yazı vesilesiyle de, ilk defa tarafımdan ifade edilmiş sonra, Sayın Volkan Vural gibi bazı emekli diplomatlarımız tarafından tekrarlanmış olan, Türkiye'den ecdadı ayrılmış Ermenilere Vatandaşlık verme önerimi ve diğer düşüncelerimi tekrarlıyorum.